

CHÍNH TRỊ - LUẬT

TÌM HIỂU BỘ MÁY NHÀ NƯỚC MEXICO

ThS. Nguyễn Thị Hạnh
Viện Nghiên cứu Châu Mỹ

Hầu hết các nước tư bản Châu Mỹ đều xây dựng nhà nước theo nguyên tắc tam quyền phân lập. Tuy nhiên, mỗi nước với điều kiện tự nhiên, kinh tế, xã hội, địa lý và văn hoá khác nhau, nên việc vận dụng nó vào xây dựng bộ máy nhà nước mang những đặc thù riêng. Mexico là nhà nước Liên bang lớn nhất Trung Mỹ, với diện tích 967.183 km² và dân số 95.772.462 người (1997), là nước có nền văn minh và lịch sử lâu đời, và cũng là một trong những quốc gia xây dựng bộ máy nhà nước có nhiều điểm khác biệt. Dưới đây là những nét chủ yếu về cơ cấu tổ chức và hoạt động của bộ máy nhà nước Mexico.

I. Chính quyền liên bang

1. Hành pháp

Ngành Hành pháp là một trong ba thiết chế chính thức trong hệ thống chính trị Mexico. Đây là nhánh quyền lực có vai trò to lớn, thậm chí ngày càng lấn át so với ngành Lập pháp trong đời sống chính trị Mexico.

a. Tổng thống

* Phương thức bầu cử tổng thống

Tổng thống là nguyên thủ quốc gia và là người đứng đầu ngành Hành pháp, do vậy quyền lực của Tổng thống trong thể chế chính trị rất lớn. Điều này được ghi rõ trong Điều 80,

Chương 3, Hiến pháp Mexico: Tổng thống là cương vị có quyền lực tối cao, có quyền lực rất lớn trong hệ thống chính trị nói chung của Liên bang Mexico. Tổng thống là người đứng đầu nhà nước, đứng đầu chính phủ và là Tổng tư lệnh các lực lượng vũ trang của Mexico.

Để trở thành Tổng thống, ứng cử viên phải đáp ứng các điều kiện sau: sinh ra là một công dân Mexico, có đầy đủ các quyền công dân, và cha mẹ đẻ cũng phải là người Mexico; ít nhất đủ 35 tuổi vào thời điểm diễn ra cuộc bầu cử và sinh sống tại Mexico cả năm trước ngày bầu cử; không tham gia tôn giáo và cũng không phải là thành viên của bất kỳ giáo phái nào; không hoạt động tại ngũ, kể cả trong trường hợp phục vụ cho quân đội trong vòng 6 tháng trước ngày bầu cử; không phải là Bộ trưởng Ngoại giao hay người thay thế Bộ trưởng Ngoại giao, hoặc người đứng đầu hay bộ trưởng của một bộ hành chính, tổng chưởng lý của quốc gia, cũng không phải là thống đốc của một bang hay một hạt, trừ khi người đó từ bỏ các chức vụ nêu trên 6 tháng trước ngày bầu cử.

Tổng thống Mexico được bầu bằng phương thức phổ thông đầu phiếu, với nhiệm kỳ 6 năm và không được tái cử quá hai nhiệm kỳ với bất cứ lý do nào. Mexico không có chức Phó Tổng thống. Ứng cử viên muốn trúng cử

phải giành được đa số phiếu áp đảo. Kết quả của cuộc bầu cử được công bố vào ngày 1 tháng 12 của năm bầu cử. Tuy nhiên, trong những trường hợp đặc biệt Hiến pháp cũng quy định rõ về việc bầu cử tổng thống như sau:

Thứ nhất, trong hai năm đầu của nhiệm kỳ, nếu Tổng thống hoàn toàn mất năng lực pháp lý, khi Quốc hội đang họp, ngay lập tức Quốc hội sẽ phải tổ chức cuộc bầu cử tổng thống đặc biệt dưới hình thức Đại hội đại biểu cử tri để bầu ra tổng thống tạm thời theo phương thức bỏ phiếu kín, người trúng cử phải giành được số phiếu tuyệt đối. Đồng thời, trong vòng 10 ngày sau khi bổ nhiệm tổng thống tạm thời, Quốc hội phải ban bố lời kêu gọi cuộc bầu cử tổng thống cho nhiệm kỳ tương ứng. Ngày được chọn để tổ chức cuộc bầu cử không ít hơn 14 tháng, cũng không nhiều hơn 18 tháng sau khi phát ra lời kêu gọi. Nếu Quốc hội không trong quá trình họp, ngay lập tức Ủy ban Thường vụ có quyền chỉ định một tổng thống tạm thời và triệu tập phiên họp Quốc hội bất thường để tiến hành bầu cử tổng thống như đã nói ở trên.

Thứ hai, nếu tổng thống mất năng lực pháp lý trong bốn năm cuối nhiệm kỳ của mình, nếu Quốc hội đang họp, Quốc hội sẽ bổ nhiệm người thay thế tổng thống để hoàn thành nốt nhiệm kỳ. Ngược lại, Quốc hội không trong quá trình họp, Ủy ban Thường vụ sẽ chỉ định quyền tổng thống và triệu tập phiên họp Quốc hội bất thường để lập ra Đại hội đại biểu cử tri bầu người thay thế tổng thống.

Hiến pháp quy định, vào lễ nhậm chức tổng thống được bầu không có mặt, hay cuộc bầu cử không được tiến hành và kết quả bầu cử cũng không được công bố đúng thời gian quy định (ngày 1 tháng 12), thì tổng thống hết nhiệm kỳ vẫn

phải chấm dứt vai trò của mình, và ngay lập tức trao quyền cho người mà Quốc hội bổ nhiệm làm tổng thống tạm thời, hoặc người được Ủy ban Thường vụ chỉ định giữ chức quyền tổng thống.

Tổng thống sẽ nhậm chức vào ngày 1 tháng 12 của năm bầu cử. Khi nhậm chức tổng thống phải tuyên thệ: "Tôi xin hứa sẽ tuân thủ và thực thi những luật lệ mà Hiến pháp ban hành. Tôi sẽ đảm nhận vị trí Tổng thống nước cộng hòa mà nhân dân đã trao cho tôi với lòng trung kiên và ái quốc, bằng mọi cách nhằm phục vụ cho lợi ích và sự thịnh vượng của Liên bang. Nếu tôi không làm như vậy, nhân dân có thể yêu cầu tôi thực hiện điều đó".

* *Chức năng và quyền hạn*

Theo quy định của Hiến pháp, Tổng thống Mexico có rất nhiều quyền hạn và nghĩa vụ cụ thể, vì tổng thống vừa là người đứng đầu, đại diện cho Nhà nước, lại vừa là người trực tiếp lãnh đạo ngành Hành pháp. Cụ thể là:

Quyền hành pháp: Tổng thống có quyền bổ nhiệm, bãi nhiệm các thành viên Nội các và phần lớn nhân viên trong ngành Hành pháp với sự phê chuẩn của Thượng viện. Tổng thống công bố và lãnh đạo thi hành luật do Quốc hội Liên bang đề ra. Đồng thời, tổng thống đưa ra nội dung cưỡng chế thực hiện luật pháp một cách chi tiết trong các khu vực hành chính; có quyền bổ nhiệm và cách chức đối với, tổng chưởng lý nước cộng hòa, thống đốc quận thuộc Liên bang hay thống đốc các hạt, chưởng lý một quận thuộc Liên bang hay các hạt.

Quyền đối ngoại: Tổng thống bổ nhiệm các quan chức ngoại giao, các vị đại sứ, các tổng lãnh sự của Mexico; chỉ đạo các cuộc đàm phán ngoại giao và thực hiện việc ký kết các hiệp ước với nước ngoài có sự phê chuẩn của Thượng viện. Tổng thống có quyền mở

của tất cả các hải cảng, thành lập hệ thống cơ quan hải quan, đồng thời bổ nhiệm các vị trí tại những cơ quan đó.

Quyền tư pháp: Tổng thống bổ nhiệm các quan toà của Toà án Tối cao, quan toà Toà án khu vực thuộc Liên bang có sự phê chuẩn của Thượng viện. Đồng thời, tổng thống còn có quyền tước bỏ các quyền về tư pháp của các quan chức toà án khi có hành vi phạm luật. Tổng thống hỗ trợ cho ngành Tư pháp khi cần nhằm thực thi các nhiệm vụ một cách hiệu quả.

Quyền an ninh: Với sự phê chuẩn của Thượng viện, tổng thống phong hàm các đại tá và bổ nhiệm các quan chức cấp cao khác của lực lượng hải quân, không quân, bộ binh... theo luật định. Tổng thống có quyền di chuyển các lực lượng vũ trang thường xuyên, bao gồm lực lượng bộ binh, hải quân, không quân và vệ binh tới phục vụ cho an ninh nội địa và phòng thủ bên ngoài của Liên bang. Tổng thống cũng có quyền tuyên bố chiến tranh nhân danh Liên bang Mexico.

Quyền đặc biệt khác: Tổng thống có quyền ân xá cho những phạm nhân bị kết án theo xét xử của toà án Liên bang, và những phạm nhân bị kết án tại quận thuộc Liên bang hay các hạt; ban bố ưu đãi đặc biệt trong một thời gian nhất định đối với những nhà phát minh, những người có công cải tiến ở bất cứ ngành công nghiệp nào.

Trên thực tế, tổng thống có quyền lực nhiều hơn so với những quy định trong Hiến pháp. Để phát huy quyền lực, tổng thống thường dùng nhiều biện pháp để gây ảnh hưởng của mình với Quốc hội, với dư luận công chúng nhằm gây thanh thế, lôi kéo sự ủng hộ của các giới chức và cử tri nói chung. Tuy nhiên, tổng thống cũng có

thể bị truất quyền trong trường hợp bị luận tội phản quốc và nhận hối lộ.

b. Nội các

Nội các là một trong những cơ quan giúp việc quan trọng nhất cho tổng thống, bao gồm Hội đồng các bộ trưởng và Chủ tịch Nội các do tổng thống trực tiếp lựa chọn và bổ nhiệm. Các bộ trưởng chịu trách nhiệm trước tổng thống. Mỗi bộ trưởng chịu trách nhiệm về lĩnh vực của bộ mà mình phụ trách. Chủ tịch Nội các với chức trách là một thư ký tổng hợp phục vụ tổng thống, có nhiệm vụ quản lý chung các công việc của ngành Hành pháp đồng thời đưa ra chương trình phối hợp hoạt động giữa các bộ mà tổng thống giao phó. Các bộ trưởng và chủ tịch Nội các được quyền tham gia các cuộc họp của Quốc hội, được phép tranh luận nhưng không có quyền biểu quyết.

2. Ngành Lập pháp

Trong hệ thống chính trị Mexico, ngành Lập pháp (Quốc hội) có vai trò rất quan trọng trong quá trình xây dựng thể chế để quản lý xã hội và thực hiện nguyên tắc kiểm chế đối trọng với các thiết chế khác trong hệ thống chính trị.

Quốc hội Liên bang Mexico bao gồm hai viện: Thượng nghị viện và Hạ nghị viện. Hai viện tồn tại đồng thời và hoạt động độc lập với nhau, không có viện nào lãnh đạo viện nào. Mặc dù, mỗi viện có những nét đặc trưng riêng, song hai viện đều là những bộ phận cấu thành cơ quan lập pháp của Mexico.

a. Hạ Nghị Viện

*** Cơ cấu tổ chức**

Hạ nghị viện Mexico có 500 hạ nghị sĩ, với nhiệm kỳ 3 năm. Trong đó, 300

ng nghị sĩ được bầu từ 300 khu vực bầu cử của Liên bang, còn 200 hạ nghị sĩ được bầu theo tỉ lệ phiếu đại diện của các đảng chính trị.

Hạ nghị sĩ là những đại biểu đại diện cho quốc gia và được bầu ra theo thể thức phổ thông đầu phiếu ứng với tỉ lệ dân số ở từng bang theo quy định như sau:

- Với 300 hạ nghị sĩ được bầu theo tỉ lệ dân cư tại các khu vực bầu cử thì cứ 200.000 người được bầu 1 đại diện, trung bình mỗi bang được bầu 2 đại diện, nếu dân số của một bang hay một hạt ít hơn quy định trên thì tối thiểu cũng được bầu 1 đại diện. Số dân ở các khu vực bầu cử căn cứ vào số liệu tổng điều tra dân số của Liên bang.

- 200 hạ nghị sĩ được bầu theo tỉ lệ phiếu đại diện của các đảng chính trị theo quy định sau: mỗi đảng sẽ được bầu 5 đại diện nếu giành được 2,5% tổng số phiếu trên cả nước, và cứ thêm 0,5% thì được bầu thêm một đại diện, nhưng số đại diện không được vượt quá con số 20. Tuy nhiên, các đảng muốn tham gia bầu cử phải đăng ký theo luật bầu cử của Liên bang ít nhất một năm trước ngày bầu cử. Các hạ nghị sĩ được bầu dưới quy định nào cũng đều có quyền và nghĩa vụ bình đẳng như nhau.

Tiêu chuẩn để trở thành hạ nghị sĩ: phải sinh ra là một công dân Mexico, có đầy đủ các quyền công dân và ít nhất 25 tuổi vào ngày bầu cử, hoặc là dân bản xứ của một bang, hạt - nơi tổ chức bầu cử, hay cư trú tại đó hơn 6 tháng trước ngày bầu cử, thời gian cư trú vẫn được tính nếu vắng mặt khi làm công tác của cuộc bầu cử đó; không phục vụ trong quân đội của Liên bang, cũng không nắm quyền chỉ huy lực lượng cảnh sát hay hiến binh nông thôn tại nơi tổ chức bầu cử mà bản thân sinh sống, trong vòng ít

nhất 90 ngày trước đó; không phải là bộ trưởng hay giữ chức vụ tương đương bộ trưởng, không phải là quan chức Tòa án Tối cao của quốc gia trừ khi người đó quyết định từ chức 90 ngày trước cuộc bầu cử. Các thống đốc bang không được bầu tại các quận thuộc phạm vi quyền hạn của họ trong suốt nhiệm kỳ, ngay cả khi họ quyết định từ chức.

Các bộ trưởng của các bộ thuộc Chính phủ, các quan chức Tòa án Liên bang hoặc quan chức toà án địa phương, không được bầu tại những quận thuộc phạm vi quyền hạn của họ trừ khi họ quyết định từ chức trước cuộc bầu cử 90 ngày. Ứng cử viên hạ nghị sĩ không được phụng sự cho bất cứ tôn giáo nào và tất cả các nghị sĩ đều không có quyền tái cử cho nhiệm kỳ ngay sau đó.

* *Quyền hạn*

Hạ nghị viện có các quyền hạn sau: thành lập Đại hội đại biểu cử tri theo pháp luật có liên quan đến việc bầu cử tổng thống; giám sát việc thực hiện đúng các chức năng nhiệm vụ tại Văn phòng Kiểm toán thông qua một uỷ ban của Hạ viện; bổ nhiệm lãnh đạo và nhân viên của văn phòng này; phê chuẩn ngân sách chi tiêu hàng năm. Hạ viện còn có thẩm quyền kết tội các quan chức trong Chính phủ khi vi phạm hành chính và trong những trường hợp phạm tội khác. Hạ viện được phép tự thành lập một bồi thẩm đoàn để quyết định có hay không khởi tố đối với những quan chức Chính phủ - những người được hưởng đặc quyền theo hiến pháp - khi họ bị tố cáo về những vi phạm pháp luật. Ngoài ra, Hạ viện có quyền phê chuẩn hoặc phản đối việc bổ nhiệm các quan chức toà án tư pháp cấp cao của các quận thuộc Liên bang và các hạt do tổng thống đề xuất và có quyền tán thành

hoặc không tán thành kiến nghị cách chức các quan chức toà án của tổng thống. Bên cạnh đó, Hạ viện có thẩm quyền quy định mức tiền lương ứng với chức vụ cho các quan chức nhà nước nói chung.

b. Thượng nghị Viện

*** Cơ cấu tổ chức:**

Thượng nghị Viện Mexico gồm 64 thượng nghị sĩ (TNS). Mỗi bang được bầu hai TNS, các khu vực thuộc Liên bang cũng được bầu hai TNS, nhiệm kỳ sáu năm, cứ ba năm bầu lại một nửa số TNS. Phương thức lựa chọn TNS bằng bầu cử trực tiếp. Đến năm 1993, số thành viên của Thượng nghị viện tăng lên gấp đôi là 128, do có cuộc cải cách bầu cử của Chính quyền Salinas. Tương đương với nó thì số đại diện của mỗi bang được bầu là bốn và các khu vực thuộc Liên bang cũng tăng lên bốn đại diện. Đối với các đảng chính trị, theo nguyên tắc đảng nào giành được vị trí số hai trong bang sẽ được lựa chọn một đại diện trong tổng số bốn đại diện của bang đó. Các TNS cũng không được quyền tái cử ngay nhiệm kỳ kế tiếp, cũng như không được bầu làm TNS cho nhiệm kỳ tiếp theo. Tương ứng với mỗi TNS sẽ bầu một đại biểu dự khuyết và họ có thể được bầu cho nhiệm kỳ kế tiếp, miễn là họ không đảm nhiệm bất cứ cương vị lãnh đạo nào theo như quy định của Hiến pháp Liên bang.

Để trở thành TNS cũng cần đáp ứng những yêu cầu như đối với hạ nghị sĩ, ngoại trừ quy định về tuổi - tức là ứng cử viên TNS ít nhất phải đủ 35 tuổi vào ngày bầu cử.

*** Quyền hạn**

Theo quy định của Hiến pháp, Thượng viện có quyền thông qua các hiệp ước và các thoả thuận ngoại giao

với các nước trên thế giới do tổng thống đệ trình; phê chuẩn việc bổ nhiệm các bộ trưởng, các quan chức ngoại giao, tổng lãnh sự, các quan chức cấp cao của Bộ Ngân khố, các đại tá và các sĩ quan cao cấp Hải quân, Không quân trong quân đội quốc gia; cho phép di chuyển các lực lượng quân đội quốc gia vượt biên giới ra nước ngoài trong những trường hợp cần thiết, cho phép quân đội nước ngoài di chuyển qua lãnh thổ Mexico và cho phép các đội tàu chiến của các nước khác tạm lưu trú trong hơn một tháng tại vùng biển của Mexico.

Thượng viện cùng với tổng thống chỉ huy lực lượng vũ trang bảo vệ bên ngoài các bang và lãnh thổ của mình, cũng như bố trí lực lượng trong những điều kiện cần thiết. Thượng viện có quyền bổ nhiệm một thống đốc tạm thời khi thống đốc bang buộc phải từ chức hoặc bị chết. Sau đó, Thượng viện sẽ tổ chức cuộc bầu cử theo Hiến pháp của bang quy định để bầu ra thống đốc. Tuy nhiên, việc bổ nhiệm thống đốc cũng phải tuân theo trình tự nhất định như sau: tổng thống sẽ đề cử 3 ứng cử viên và Thượng viện là người lựa chọn với sự thông qua của 2/3 số đại biểu Quốc hội có mặt. Nếu trong thời gian Quốc hội ngừng họp, Uỷ ban Thường vụ có quyền quyết định cũng theo trình tự như trên. Nhà chức trách được bổ nhiệm đó không được tham gia bầu thống đốc bang tại cuộc bầu cử mà Thượng viện tổ chức.

Bên cạnh đó, Thượng viện có quyền giải quyết những vấn đề chính trị có thể phát sinh giữa các nhà cầm quyền trong một bang, hoặc giữa các bang với nhau. Thượng viện có thẩm quyền thành lập một bồi thẩm đoàn để định tội các quan chức nhà nước khi có những vi phạm hành chính mà Hiến pháp quy định; tán thành hoặc phản

đối việc bổ nhiệm các quan chức Toà án tối cao của quốc gia, và giải quyết yêu cầu nghỉ phép hoặc từ chức của các quan chức này khi tổng thống đệ trình; tuyên bố chấp thuận hoặc không chấp thuận kiến nghị cách chức các quan chức toà án của tổng thống; đưa ra những quyết định về kinh tế có liên quan đến các tổ chức bên trong của đất nước.

Kết hợp với viện có quan hệ đồng lập pháp và với cơ quan Hành pháp của Liên bang, thông qua các uỷ ban của nó, Thượng viện có quyền bổ nhiệm nhân sự tại các bộ và đề ra các quy chế hoạt động trong các bộ; phát lời kêu gọi cho cuộc bầu cử bất thường nhằm mục đích bổ nhiệm những vị trí bỏ trống của các thành viên trong nghị viện.

c. Đặc quyền của các nghị sĩ

Thượng nghị sĩ cũng như hạ nghị sĩ đều có quyền bảo lưu ý kiến và không ai có thể can thiệp vào những ý kiến đó, cũng như họ không bao giờ bị yêu cầu phải giải thích các ý kiến đưa ra.

Theo quy định của Hiến pháp Mexico, các hạ nghị sĩ và thượng nghị sĩ, trong suốt nhiệm kỳ nắm quyền không được kiêm bất cứ chức vụ nào khác hay không được quyền tham gia vào bất kỳ công việc lao động được trả lương nào của Liên bang hay của các bang mà không có sự cho phép trước của nghị viện. Đồng thời, họ cũng phải chấm dứt vai trò khi hết nhiệm kỳ. Quy định này cũng áp dụng với hạ nghị sĩ và thượng nghị sĩ dự khuyết khi họ đang nắm quyền. Sự vi phạm điều khoản này sẽ có thể bị trừng phạt bằng việc mất tư cách nghị sĩ.

Quốc hội không thể mở phiên họp, cũng không thể thi hành nhiệm vụ của mình mà không có sự hiện diện của 2/3 số đại biểu tại Thượng viện, và hơn 1/2

tổng số đại biểu tại Hạ viện, nhưng những người có mặt tại một trong hai Viện phải tập hợp vào một ngày theo luật định và buộc những người vắng mặt tham gia trong vòng 30 ngày tiếp đó, với lời cảnh báo nếu họ không tuân thủ yêu cầu trên đồng nghĩa với việc họ không chấp nhận cương vị của mình, và nghị sĩ dự khuyết sẽ ngay lập tức thay thế vị trí đó trong cùng thời hạn trên. Nếu việc thay thế không thực hiện được, vị trí này sẽ được tuyên bố bỏ trống và Nghị viện sẽ tiến hành một cuộc bầu cử mới.

Thêm nữa, các hạ nghị sĩ và thượng nghị sĩ - nếu không tham dự kỳ họp trong vòng 10 ngày liên tục mà không có lý do xác đáng hay không có sự cho phép trước đó của Chủ tịch Nghị viện tương ứng, thì Viện này sẽ tước bỏ quyền tham dự của nghị sĩ cho đến kỳ họp tiếp theo và họ không được nhận tiền lương vào ngày vắng mặt, khi đó các đại biểu dự khuyết sẽ được triệu tập tham dự thay thế.

Nếu không có đủ số đại biểu quy định để tổ chức cuộc họp, hay thực hiện nhiệm vụ đã được đề ra, các đại biểu dự khuyết ngay lập tức sẽ được nghị viện yêu cầu triệu tập trong thời gian ngắn nhất để có thể tiếp nhận công việc cho đến khi hết thời hạn 30 ngày như đã đề cập đến ở trên.

Các nghị sĩ được bầu nếu không có mặt để nhậm chức mà không có lý do xác đáng như được quyết định bởi Viện tương ứng trong thời hạn quy định của Hiến pháp, sẽ phải chịu trách nhiệm và chịu kỷ luật theo pháp luật.

3. Ngành Tư pháp

Cũng là một thiết chế chính thức, nhưng nhánh Tư pháp tồn tại tương đối độc lập so với hai nhánh quyền lực cấu thành nên bộ máy Nhà nước

Mexico, nên nó có vai trò rất quan trọng.

a. Điều kiện để trở thành Chánh án Tòa án tối cao

Hiến pháp Mexico quy định, muốn được ứng cử vào vị trí Chánh án Tòa án tối cao, người đó phải đáp ứng những điều kiện sau:

+ Là công dân Mexico (sinh ra ở Mexico), dưới 65 tuổi và trên 35 tuổi tính đến ngày bầu cử.

+ Là giáo sư luật 5 năm tính đến ngày bầu cử, được chính quyền và cơ quan lập pháp địa phương chứng nhận.

+ Có danh tiếng tốt, không bị kết án tù quá một năm, nhưng nếu có dính líu đến trộm cướp, lừa đảo, giả mạo, lạm dụng tín nhiệm hoặc các tội khác có ảnh hưởng nghiêm trọng đến tiếng tăm ứng cử viên sẽ không được bổ nhiệm cho dù hình phạt có được đưa ra hay không.

+ Có thời gian cư trú tại quốc gia 5 năm liên tục tính đến ngày bầu cử, ngoại trừ trường hợp vắng mặt do nhiệm vụ của đất nước trong thời gian dưới 6 tháng.

b. Tòa án Tối cao

Là tòa án cao cấp nhất trong hệ thống Tòa án Liên bang, có trụ sở tại Mexico City. Tòa án này bao gồm 21 thẩm phán và 5 quan tòa phụ tá - tất cả đều do tổng thống bổ nhiệm và được Thượng Nghị viện hoặc Ủy ban Thường trực của Thượng viện phê chuẩn. Thẩm phán của Tòa án Tối cao Mexico phải là công dân Mexico ngay từ khi chào đời, từ 35 đến 65 tuổi, phải định cư tại Mexico và có văn bằng về luật trong suốt thời gian 5 năm trước khi được bổ nhiệm. Theo Hiến pháp, thẩm phán Tòa án Tối cao được bổ nhiệm suốt đời nhưng nằm

dưới quyền cáo buộc nếu phạm tội của Hạ Nghị viện. Trên thực tế, các thẩm phán cùng toàn thể Bộ máy Tư pháp Liên bang theo truyền thống nếu có vấn đề thường nộp đơn từ chức vào đầu mỗi nhiệm kỳ.

Hoạt động của Tòa án Tối cao là các phiên họp chung hoặc các phiên họp riêng phụ thuộc vào loại vụ kiện mà nó cần giải quyết. Tòa này được chia thành bốn phòng chính và một phòng hỗ trợ, mỗi phòng có bốn thẩm phán. Đó là các phòng: Phòng các vấn đề Hình sự, Phòng các vấn đề Hành chính, Phòng các vấn đề Dân sự, và Phòng các vấn đề Lao động, Phòng Hỗ trợ chịu trách nhiệm giúp bốn phòng trên khi các phòng này quá tải trong việc xét xử. Nguyên tắc hoạt động và điều hành của tòa án đều được quyết định trên cơ sở ý kiến đa số.

c. Các tòa án Liên bang khác

Dưới Tòa án Tối cao là các tòa án liên bang với ba cấp độ:

+ *Tòa án Lưu động Liên hợp* (Collegiate Circuit Courts), có mười hai tòa, mỗi tòa án có ba thẩm phán. Tòa án Lưu động Liên hợp có thể so sánh được với Tòa án Phúc thẩm của Mỹ. Tòa này giải quyết vấn đề bảo vệ các quyền cá nhân, phổ biến nhất là xét xử các vụ kiện như một án lệnh (*amparo*); bảo vệ các quyền tự do dân sự và quyền về tài sản của cá nhân.

+ *Tòa án Lưu động Đơn nhất* (Unitary Circuit Courts), có chín tòa, mỗi tòa án có sáu thẩm phán. Tòa có chức năng xét xử các vụ kiện phúc thẩm.

+ *Tòa án Khu vực* có sáu mươi tám tòa, mỗi tòa án có một quan tòa.

Tòa án Tối cao bổ nhiệm các quan tòa Liên bang của các tòa án cấp thấp hơn. Hiến pháp nghiêm cấm Tòa án Tối cao điều hành xét xử vượt ra ngoài

phạm vi một vụ án cụ thể. Tuy nhiên, Toà án Tối cao độc lập đối với tổng thống hơn so với cơ quan lập pháp và thường có nhiều quyết định ngược lại với cơ quan lập pháp trong các vụ kiện *amparo*. Song, bộ máy Tư pháp hiếm khi có toan tính chống lại ý định của tổng thống về các vấn đề cơ bản.

II. Chính quyền bang và địa phương

1. Chính quyền bang

Mexico được chia thành 31 bang và một quận thuộc Liên bang. Mỗi bang có hiến pháp riêng được xây dựng theo hình mẫu Hiến pháp Liên bang. Cũng như cơ cấu tổ chức chính quyền Liên bang ở cấp quốc gia, các chính quyền bang và chính quyền địa phương bao gồm các ngành Tư pháp, Lập pháp và Hành pháp. Mặc dù, có cấu trúc giống như chính quyền Liên bang, song hệ thống chính trị ở Mexico có tính tập quyền cao. Điều này được thể hiện ở chỗ, phần lớn thu nhập của chính quyền các bang phụ thuộc vào Chính quyền Liên bang, đến lượt mình chính quyền bang lại rút thu nhập cho các chính quyền khu đô thị tự trị theo kiểu bà đỡ. Các tổng thống Mexico trong lịch sử đã đóng một vai trò nổi bật trong việc lựa chọn các ứng cử viên thống đốc bang, kể cả các thống đốc thuộc Đảng Cách mạng thể chế (PRI) và trong việc giải quyết các tranh chấp trong các cuộc bầu cử cấp bang. Tổng thống Salinas là người đặc biệt quyết đoán trong việc này, ông đã cách chức hoặc ngăn cản việc nhậm chức của tám thống đốc của PRI bị nghi ngờ có gian lận trong bầu cử.

Đứng đầu nhánh Hành pháp của mỗi bang là một thống đốc, người được trực tiếp bầu chọn theo nguyên tắc lấy đa số phiếu, với nhiệm kỳ sáu năm và

cũng như tổng thống, thống đốc không được tái cử.

Cơ quan Lập pháp bang chỉ có một viện là Hạ nghị viện, không có Thượng nghị viện như cơ quan Lập pháp Liên bang, Hạ viện bang họp hai phiên thường lệ hàng năm và có các phiên họp bất thường khi có tình huống khẩn cấp cần giải quyết. Các nghị sĩ làm việc theo nhiệm kỳ ba năm và không được tái cử ngay sau đó. Các nghị sĩ, thống đốc bang, toà án cấp cao hoặc khu đô thị tự trị của một bang có thể đưa các dự luật ra trước Hạ viện. Giống hệt như hình mẫu về ưu thế lập pháp ở cấp quốc gia, phần lớn quyền hoạch định chính sách ở cấp bang trong lịch sử tập trung vào tay thống đốc.

Đứng đầu bộ máy Tư pháp của bang là một toà án cấp cao. Thẩm phán các toà án cấp cao bang do thống đốc bổ nhiệm có sự thông qua của cơ quan lập pháp bang. Các quan toà của toà án cấp cao đến lượt họ lại bổ nhiệm tất cả các quan toà cấp thấp hơn của bang.

Quận thuộc Liên bang (khu vực Mexico City và vùng ngoại ô phía nam), theo truyền thống do tổng thống quản lý, tổng thống là người chỉ định ra một thị trưởng. Ngoài việc thực thi các nhiệm vụ trong khu tự trị thuộc quyền quản lý của mình, thị trưởng cũng có thể giữ chức vụ trong Nội các như một người đứng đầu một bộ của khu vực Liên bang. Tháng 9 năm 1993, Quốc hội Mexico đã thông qua chương trình cải cách bầu cử mà theo đó, thị trưởng của khu vực thuộc Liên bang có thể được bầu cử gián tiếp.

Quận thuộc Liên bang có các toà án địa phương và một Hội đồng Đại diện, các thành viên của Hội đồng này được bầu chọn theo tỷ lệ đại diện. Từ cuối năm 1996, Hội đồng được lập nên để phục vụ quá trình bầu cử thống đốc của quận thuộc Liên bang và là một cơ quan tư vấn địa phương không có quyền lập pháp thực sự.

2. Chính quyền địa phương

Đơn vị cơ bản của chính quyền địa phương Mexico là khu đô thị tự trị. Các chính quyền của khu tự trị chịu trách nhiệm đối với hàng loạt các dịch vụ công cộng; quản lý các lò giết mổ và bảo tồn công viên, vườn tược và nghĩa trang. Các khu đô thị tự trị cũng tự quyết định việc hỗ trợ các chính quyền Liên bang và chính quyền bang về giáo dục tiểu học, các dịch vụ y tế và cứu hoả, bảo vệ môi trường và duy trì ranh giới mang tính lịch sử.

Chính quyền khu đô thị tự trị do dân bầu với nhiệm kỳ ba năm, đứng đầu là thị trưởng hoặc chủ tịch khu đô thị tự trị và có một hội đồng giúp việc. Điều 115 của Hiến pháp năm 1917 thể hiện quyền tự trị của các chính quyền địa phương theo nguyên tắc khu đô thị tự trị tự do. Cụ thể là, nó được quyền thu các loại thuế bất động sản và các khoản phí sử dụng khác, song từ trước đến nay chính quyền địa phương vẫn thiếu các phương tiện để thực hiện công việc này. Nó chủ yếu dựa vào sự chuyển giao từ những cấp chính quyền cao hơn - chiếm xấp xỉ 80% thu nhập của khu tự trị đó. Trước mỗi quan ngại về sự tập trung quyền lực chính trị và các nguồn tài chính quá mức của chính quyền Liên bang và chính quyền bang sẽ làm tổn hại đến sự ủng hộ của nhân dân đối với PRI, nên năm 1984, Tổng thống Madrid chủ trương cải tổ mối quan hệ giữa các chính quyền, bằng việc sửa đổi Điều 115 của Hiến pháp, trong đó mở rộng quyền của khu đô thị tự trị được tăng thu nhập và quyền dự thảo ngân sách của mình. Điều này cho phép các chính quyền này có được quyền tự trị lớn hơn.

Như vậy, tổ chức Nhà nước Mexico theo chính thể cộng hoà tổng thống.

Đây là loại hình chính thể khá phổ biến của các nước tư sản trên thế giới hiện nay. Chính thể này theo nguyên tắc tam quyền phân lập với ba ngành quyền Hành - Lập - Tư pháp. Tổng thống nắm quyền hành pháp, Quốc hội nắm quyền lập pháp và quyền tư pháp được trao cho toà án. Song, Nhà nước Mexico mang tính tập quyền cao. Điều này thể hiện ở chỗ, mặc dù chính quyền bang có chức năng quyền hạn, hiến pháp riêng nhưng lại phụ thuộc khá nhiều vào chính quyền Liên bang và chính quyền bang lại tiếp tục là "bà đỡ" cho chính quyền địa phương, nhất là mặt tài chính. Đây được xem là một trong những đặc trưng nổi bật của tổ chức bộ máy nhà nước Mexico từ khi thành lập cho đến nay ■

Tài liệu tham khảo:

1. Mai Lý Quảng (chủ biên), 195 quốc gia và vùng lãnh thổ trên thế giới, NXBTG, Hà Nội - 2001.
2. Nguyễn Thế Nghĩa, Đại cương lịch sử các tư tưởng và học thuyết chính trị trên thế giới, NXBKHXH, Hà Nội, 1999.
3. Quan hệ quốc tế đại cương, NXBCTQG, Hà Nội, 2002.
4. Đinh Văn Mậu - Phạm Hồng Thái, Lịch sử các học thuyết chính trị pháp lý, NXB Thành phố Hồ Chí Minh, 1997.
5. Nguyễn Anh Thái (chủ biên), Lịch sử thế giới hiện đại, NXBGD, Hà Nội, 2000.
6. Tham khảo tài liệu lấy từ Internet theo địa chỉ "Mexico Government".
7. Học viện Chính trị quốc gia Hồ Chí Minh, Thể chế chính trị thế giới đương đại, NXB Chính trị quốc gia, Hà Nội, 2003.
8. Robert J. Alexander, Latin American Politics and Government, New York, 1965.
9. Far Eastern Economic Review.
10. Kenneth F. Johnson, Political Forces in Latin America, New York 1968.
11. Eduardo Torres Espinosa, Bureaucracy and Politics in Mexico, USA, 1999.
12. Venustiano Carranza, Limits to National Jurisdiction, Mexico, 1992.